

نقش اپلیکیشن شاد در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

حمیده محمدی^۱

کارشناسی ارشد، اقتصاد کشاورزی، دانشگاه ارومیه

چکیده

فرآیند آموزش عملی شامل ارزشیابی آغازین، ارائه درس، باز خوردگیری و ارزشیابی پایانی است که در هیچکدام از برنامه های ارائه شده توسط وزارت آموزش و پرورش، این فرآیند رعایت نشده است. برای رفع این مشکل یک طراحی آموزشی مفهومی و ساختارمحور می تواند چاره باشد. وزارت آموزش و پرورش با استفاده از ظرفیت های دیگر شبکه های رسانه ی ملی به ویژه شبکه های رادیویی که تاکنون مورد توجه قرار نگرفته، می تواند به تولید و ارائه برنامه های آموزشی برای همه دروس با در نظر گرفتن همه دانش آموزان عادی و دانش آموزان با نیازهای ویژه اقدام کند. وزارت آموزش و پرورش می تواند با تولید بسته های آموزشی مختلف به ویژه برای دانش آموزان مناطق محروم، که دسترسی به اینترنت و تجهیزات هوشمند ندارند، بستر آموزش مجازی و گسترش عدالت آموزشی را فراهم کند. در حال حاضر، شبکه اجتماعی شاد در کشور ما با توجه به محدودیت های گسترده ایجاد شده است. این شبکه اجتماعی با هدف دسترسی بهتر دانش آموزان به کلاس های درسی طراحی شده است و طراحان آن درصدد این بوده اند که این شبکه اجتماعی، زمینه را برای بهبود تعاملات آنلاین دانش آموزان با هم و آموزگاران مهیا نمایند و نقاط ضعفی (محتوای گسترده و غیر درسی) که سایر شبکه های اجتماعی دارند را پوشش داده و بخش مهمی از دغدغه های والدین را در زمینه آموزش و پیشرفت تحصیلی کاهش دهند.

واژگان کلیدی: کیفیت، آموزش، شبکه شاد

^۱ نویسنده مسئول. nadiam1366@gmail.com

اندیشه آموزش از راه دور، ریشه در زمان های قدیم داشته و به عقیده برخی از صاحب نظران به زمان افلاطون می رسد؛ ولی اولین شواهد مستند، حاکی از آن است که اولین آموزش از راه دور با مبادله مواد آموزشی و پرسش و پاسخ از طریق پست در سال های ۱۷۲۸ میلادی انجام گرفته است. به مرور زمان و با پیشرفتی که در تکنولوژی و وسایل ارتباطات جمعی مثل تلویزیون، ماهواره ها، اینترنت و ... انجام پذیرفت، باعث شد روند سریعی در ماشینی شدن زندگی ها رخ دهد که همین موضوع پیامدهای مختلفی بر زندگی ها بر جای گذاشت؛ یکی از مهمترین این پیامدها در مورد مسئله ی آموزش است. طبیعتاً با گذشت زمان و با پیشرفت هایی که در حوزه های مختلف رخ می دهد بر روی کیفیت و چگونگی آموزش تاثیر می گذارد به طوری که در هر لحظه شرایط جدیدی را برای آن رقم می زند. به عنوان مثال، در عصر حاضر شیوه ی آموزش از سبک سنتی به سبک های جدید تغییر کرده است. در آموزش سنتی از واژه **Training** که به معنای آموزش دادن است برای آموزش استفاده می شد در نتیجه، مبنای کار در آموزش دادن و الزام بر حضور شخص یادگیرنده در کلاس آموزشی بود. به خاطر همین ماهیت اجباری بودن، آموزش ها عموماً با تنبیه و زور همراه بود که همین امر باعث افت تحصیلی افراد، فرار از کلاس های آموزشی، کاهش بازدهی کلاس ها و دل زدگی از آموزش می شد. اما در آموزش های جدید، از واژه **Learning** که به معنای آموزش گرفتن (یادگیری) است برای آموزش استفاده می شود در نتیجه، مبنای کار در آموزش گرفتن و الزامی بر حضور شخص یادگیرنده در کلاس آموزشی نخواهد بود. به خاطر همین ماهیت اختیاری بودن، افراد خود خواهان یادگیری می شوند که همین امر سبب افزایش بازدهی آموزش می شود. به مجموعه همین آموزش های جدید که الزامی بر حضور مستقیم افراد بر کلاس های آموزشی نیست، اصطلاحاً آموزش مجازی گفته می شود (صبوری خسروشاهی، ۱۳۸۹) تعلیم و تربیت فرزندان امروز و فردا به معلمانی با انگیزه و کارآمد نیاز دارد. نقش معلم در توسعه پایدار به خوبی مشخص و با فراهم آوردن شرایط مناسب، منزلت اجتماعی بالایی را برای این حرفه باید در نظر گرفت. نیل به یک معلم اثربخش که بتواند تدریس و در نتیجه آموزش و پرورشی اثربخش را عاید سازد، پیش تر خود مستلزم تحقق شرایط و زمینه هایی است. از جمله این شرایط و زمینه ها، رعایت استانداردهای حرفه معلمی است که حضور آنها موجب می شود معلم تمامی همت و توان خویش را به میدان عمل مدرسه و کلاس درس وارد سازد. در این صورت است که معلم هدف های تدریس را هدف خود تلقی نموده و آرزو می کند تا با ماندن در این عرصه بیشترین خدمت را نصیب دانش آموزان خود سازد. بنابراین، برای تحقق مدرسه کارآمد باید در مسیر تحقق معلم اثربخش حرکت نمود و برای نیل به معلم اثربخش، باید با مفهوم استانداردهای حرفه معلمی و اهمیت و نقش آن در عرصه کار تدریس آشنا شد و در جهت ارتقای سطح آن در میان معلمان تلاش نمود. موفقیت هر نظام آموزشی در حد تعیین کننده ای به دانش و مهارت های حرفه ای معلم بستگی دارد. در نظر ژاپنی ها شایستگی هر نظام به اندازه شایستگی معلمان آن است. از این رو، می توان گفت معلم بهترین عضو نظام آموزشی در فرایند یاددهی-یادگیری، معمار اصلی نظام آموزشی است. جهان به سرعت دگرگون می شود و معلمان نیز باید مانند سایر گروه های حرفه ای با این واقعیت رو به رو شوند که آموزش های اولیه آنان در جهان امروز چندان مفید نخواهد بود و آنان باید در سراسر عمر خود دانش خود را روزآمد کنند. سندرز و ریورز" (۱۹۹۶) اظهار داشته اند دانش آموزانی که با معلمانی که کیفیت مناسبی در تدریس دارند آموزش می بینند در مقایسه با دانش آموزانی که با معلمانی که تدریس مناسبی ندارند آموزش می بینند، پیشرفت تحصیلی بیشتری دارند. آنها پیشنهاد کرده اند که سیاست های اتخاذ شده باید تأکید بر آموزش معلمان، دادن گواهی نامه، پرداخت دستمزد و توسعه حرفهای آنان باشد و این عوامل بر کیفیت و توانمندی معلمان تأثیر زیادی دارند. با توجه به نقش اثرگذار معلم بر فرایند یاددهی - یادگیری و این که معلم مهم ترین عامل اثربخش در یادگیری دانش آموزان است (تقی پورو همکاران، ۱۳۹۶). با شیوع ویروس کرونا در کشورمان، این ویروس، تمام نهادهای دولتی و غیردولتی را درگیر خود ساخت. به گونهای که کمتر نهادی میتوان یافت که؛ در ارائه خدمات بهینه به گروههای مختلف اجتماعی دچار تقلیل و یا

تغییر رویه نشده باشد. آموزش و پرورش هم که با شیوه های رایج و حضوری معلم و دانش‌آموز، فرایند یاددهی و یادگیری را در سرلوحه کار خود داشت، بیشتر از سایر نهادها به دلیل حضور طیف وسیعی از دانش-آموزان در مدرسه و احتمال ابتلا و انتقال بیماری به سایرین، دچار چالشی شد که باید مدارس را تعطیل میکرد و زمان آموزش را به پایان بحران کرونا موکول میکرد؛ اما از آنجایی که فرایند یاددهی و یادگیری تنها به روش حضوری خلاصه نمیگردید؛ آموزش و پرورش رسالت خود را بطور گسترده و منسجم در قالب آموزش تلویزیونی و شبکه های مجازی از سرگرفت. در این میان شبکه آموزشی دانش آموزی (شاد)، بعنوان شبکه های نوپا و پویا در نظام تعلیم و تربیت ایران جای سایر پیامرسانهای داخلی و خارجی را گرفت. این شبکه نوپا و داخلی آموزش و پرورش باید ظرفیت ها و امکانات بالنسبه بیشتری نسبت به سایر پیام رسان ها داشته باشد تا هم در ارائه خدمات دچار تقلیل نگردد و هم در عین حال دغدغه والدین را در آسیب پذیری از رسانه هایی که اعضای مکتب فرانکفورت "صنعت فرهنگ" مینامند، کاهش دهد (بیرقی فرد و همکاران، ۱۳۹۹). از جمله شاخصه های مهم در سنجش کیفیت آموزش، عملکرد تحصیلی دانش آموزان است که از نقطه نظر علمی و کاربردی دارای اهمیت است. با توجه به فرایند استفاده از شبکه شاد در دوران کرونا مطالعات محدودی در مورد چگونگی تأثیر شبکه شاد روی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان آن‌ها انجام شده است.

پیشینه تحقیق

رحیمی و حمزه لو (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «بررسی کیفیت آموزش و یادگیری در فضای مجازی شاد از نظر دانش آموزان دوره ابتدایی در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸» انجام داده اند. پس از شیوع ویروس کرونا در سطح جهان و کشور ما ایران، مدارس جزء اولین مراکزی بودند که تعطیل شدند و این تعطیلی تا پایان سال توسط دولت تأیید شد. که در پی تعطیلی مدارس آموزش از رسانه ها (شبکه آموزش و ...) و فضای مجازی (پیام رسانه ای مختلف خارجی و داخلی) انجام گرفت. هدف این مقاله بررسی آموزش و یادگیری در فضای مجازی شاد از دریچه نگاه دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان های سنندج و ارومیه می باشد که با روش کیفی و از طریق بررسی تجارب زیسته دانش آموزان پایه سوم تا ششم ابتدایی به صورت نمونه گیری هدفمند از نوع ساده و در دسترس انجام گرفته است. ابتدا توضیحات لازم در خصوص آموزش و یادگیری در فضای مجازی شاد ارائه شده و در ادامه از طریق مصاحبه تلفنی با دانش آموزان دوره ابتدایی هر دو شهرستان مذکور مفاهیم اساسی از تجربیات زیسته دانش آموزان انجام گرفته و در سه مرحله کدهای باز (۹۶ کد) و مقوله ها (۷ مقوله) و در نهایت مضامین (۳ مضمون) دیدگاه دانش آموزان درباره پیام رسان شاد، نظر دانش آموزان در مورد یادگیری در فضای مجازی و نظر دانش آموزان در مورد نحوه مدیریت و برنامه ریزی فضای مجازی مشخص شده است. مرادی (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «تنگناها و راهبردهای به کارگیری شبکه اجتماعی دانش آموزی (شاد) در تدریس و یادگیری دانش آموزان در دوران شیوع کرونا: مطالعه ای پدیدارشناسانه» انجام داده اند. آموزش الکترونیکی و امکان برگزاری کلاس درس در خانه، فرصتی بی بدیل برای رویارویی با تعطیلات اضطراری و محدودیت های آموزش حضوری، تحقق آرمان آموزش برای همه و زمینه سازی برای توسعه پایدار و متوازن در کشور است. پژوهش حاضر با هدف، تحلیل و ادراک تجربه زیسته معلمان از تنگناها و راهبردهای به کارگیری شبکه اجتماعی دانش آموزی (شاد) در تدریس و یادگیری دانش آموزان در تعطیلات اضطراری دوران شیوع کرونا انجام شده است. بدین منظور با بهره گیری از روش کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی به شناسایی و بازنمایی پدیده مورد بررسی پرداخته شد. داده ها با استفاده از نمونه گیری هدفمند و مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته با هجده نفر از معلمان فعال در پلتفرم شاد گردآوری شد و با روش ون منون (۲۰۰۱) تحلیل گردید. در چهاردهمین مصاحبه، اشباع نظری داده ها حاصل شد. اما، به منظور اعتباربخشی یافته ها، مصاحبه ها تاهجدهمین نفر ادامه یافت. تحلیل داده های حاصل از مصاحبه ها، منجر به شناسایی دو مقوله اصلی (تنگناها و راهبردها) و نوزده مضمون اصلی گردید. تنگناهای سامانه شاد در دو مقوله اصلی

«مربوط به معلمان» و «مربوط به دانش آموزان و والدین» شناسایی شدند. در پایان می توان چنین نتیجه گیری کرد که به کارگیری پلتفرم شاد در تدریس و یادگیری دانش آموزان هنوز دارای تنگناهای متعدد و متفاوتی است و تا رسیدن به وضعیت مطلوب، فاصله دوجندانی داشته و بهبود کیفیت آن مستلزم نگاه متولیان و دوری از طرز تلقی آموزش موقت، پارهوقت و درجه دوم به این قبیل آموزش ها است. رحیمی (۱۳۹۹)، پژوهشی با عنوان «بررسی کیفیت آموزش و یادگیری در فضای مجازی شاد از نظر دانش آموزان دوره ابتدایی در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۹ - ۱۳۹۸» انجام داده اند. پس از شیوع ویروس کرونا در سطح جهان و کشور ما ایران، مدارس جزء اولین مراکزی بودند که تعطیل شدند و این تعطیلی تا پایان سال توسط دولت تأیید شد. که در پی تعطیلی مدارس آموزش از رسانه ها (شبکه آموزش و ...) و فضای مجازی (پیام رسانه ای مختلف خارجی و داخلی) انجام گرفت. هدف این مقاله بررسی آموزش و یادگیری در فضای مجازی شاد از دریچه نگاه دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان های سمنان و ارومیه می باشد که با روش کیفی و از طریق بررسی تجارب زیسته دانش آموزان پایه سوم تا ششم ابتدایی به صورت نمونه گیری هدفمند از نوع ساده و در دسترس انجام گرفته است. ابتدا توضیحات لازم در خصوص آموزش و یادگیری در فضای مجازی شاد ارائه شده و در ادامه از طریق مصاحبه تلفنی با دانش آموزان دوره ابتدایی هر دو شهرستان مذکور مفاهیم اساسی از تجربیات زیسته دانش آموزان انجام گرفته و در سه مرحله کدهای باز (۹۶ کد) و مقوله ها (۷ مقوله) و در نهایت مضامین (۳ مضمون) دیدگاه دانش آموزان درباره پیام رسان شاد، نظر دانش آموزان در مورد یادگیری در فضای مجازی و نظر دانش آموزان در مورد نحوه مدیریت و برنامه ریزی فضای مجازی مشخص شده است.

پیشرفت تحصیلی

منظور از پیشرفت تحصیلی، موفقیت در امر تحمیل است که می تواند به مهارت در امری خاص یا تخصص در بخشی از دانش منجر شود. پیشرفت تحصیلی با موفقیت تحصیلی، معلومات یا مهارت های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوعات درسی است که معمولاً به وسیله آزمایش ها و نشانه ها یا هر دو که معلمان برای دانش آموزان وضع می کنند، اندازه گیری می شود. پیشرفت تحصیلی عبارت است از: محصول نهایی فرایند یادگیری فعال که با کمک آموزش فعالیت های تربیتی انجام می گیرد. همچنین، سرعتی که دانش آموز در تکمیل پایه ها و درجات گوناگون دارد و بر حسب مقدارش، پیش افتادگی و سرعت یا عقب ماندگی وی اندازه گیری می شود. پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزشیابی آموزش و پرورش است و تمام کوشش ها در این نظام در واقع تلاش برای جامه عمل پوشاندن به این امر تلقی می شود. به طور اعم کل جامعه و به طور اخص نظام آموزش و پرورش نسبت به سرنوشت کودکان، رشد و تکامل موفقیت آمیز آنان و جایگاه آنها در جامعه علاقه مند و نگران است و انتظار دارد دانش آموزان در جوانب گوناگون، اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و توانایی ها و نیز در ابعاد عاطفی و شخصیتی، آنچنان که باید پیشرفت و تعالی یابند (تقی پور و همکاران، ۱۳۹۶). مقدار دستیابی دانش آموز به هدف های تربیتی که معمولاً در حیطه شناختی و در یک موضوع درسی خاص است. به طور کلی این، اصطلاح به معنای مقدار یادگیری آموزشگاهی فرد است، به طوری که بتوان آن ها را در مقوله کلی عوامل مربوط به تفاوت های فردی و عوامل مربوط به مدرسه و نظام آموزش و پرورش مورد مطالعه قرار داد (منوچهری زاده و همکاران، ۱۳۹۸) از سازه پیشرفت تحصیلی تعریف های متعددی به عمل آمده است. برخی از مهمترین تعاریف عبارتند از: پیشرفت تحصیلی معلومات یا مهارت های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوعات درسی است که معمولاً به وسیله آزمایش ها و نشانه ها و یا هر دو که معلمان برای دانش آموزان وضع می کنند اندازه گیری می شود. پیشرفت تحصیلی عبارت است از آن مقدار از یادگیری که معمولاً در آزمون ها و امتحانات و هم چنین در بحث های کلامی و کار گروهی آشکار می شود. این موارد اشاره به افرادی دارند که برای دستیابی به موفقیت انگیزه دارند، تکالیفی که انتخاب می کنند دارای سطح دشواری متوسط است. پیشرفت تحصیلی را این گونه تعریف می کند: واژه پیشرفت تحصیلی به جلوه ای از جایگاه تحصیلی دانش

آموز اشاره دارد. این جلوه ممکن است بیانگر نمراتی در دوره ای مربوط به یک موضوع یا میانگین نمرات دوره های مختلف باشد. برای پیشرفت تحصیلی ملاک های گوناگونی را می توان در نظر گرفت که مشهورترین آن میانگین نمرات کلاسی می باشد. پیشرفت تحصیلی موفقیت دانش آموز در امر تحصیل می باشد که می تواند به مهارت در امر خاصی یا تخصص در بخشی از دانش منجر شود. در نظام آموزش و پرورش منظور از پیشرفت تحصیلی دستیابی به اهداف آموزشی مورد نظر در دوره آموزشی باشد و تعیین مقدار یادگیری دانش آموزان در طول یک نیمسال تحصیلی و یکسال تحصیلی که بوسیله یک آزمون در پایان دوره آموزشی اندازه گیری می شود. البته رویکردهای نوین آموزشی امروزه اهداف نوینی برای تحقق در سیستم های تعلیم و تربیتی خود در نظر گرفته اند. بهبود سلامت محیطی، فیزیکی، عاطفی، روانی؛ توسعه مهارت های حرکتی؛ افزایش درک و قدردانی برای طبیعت؛ افزایش سواد زیست محیطی؛ ایجاد جوامع پایدار و سالم؛ تشویق مهارت های حل مسئله؛ بهبود مهارت های ارتباطی؛ ایجاد یادگیرندگان درگیر و پرشور؛ پشتیبانی از تفکر خلاق و تخیلی؛ افزایش اعتماد به نفس؛ تطبیق سبک های یادگیری چندگانه؛ ترویج امنیت ریسک پذیری و کاهش رفتارهای مضر و خطرناک ... لذا پیشرفت تحصیلی را باید تعریفی دیگر نمود: میزان دستیابی کودکانمان به مهارت های اساسی برای مقابله با مسائل دنیای واقعی؛ درک و فهم و کاربرد مفاهیم صلح، حفاظت از محیط زیست و کره زمین، دوستی با طبیعت و قدردانی از آن یقیناً این نوع پیشرفت تحصیلی در آینده می تواند افزایش صلح و دوستی ساکنان کره زمین را جانب هر یک از دانش آموزان به عنوان یک شهروند جهانی به همراه داشته باشد (منتظری، ۱۳۹۶).

عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

مدل IEO که از نظریه مشارکت آستین مشتق شده است، آشکارا توضیح می دهد که نتایج دانش آموزان مربوط به آموزش توسط ورودی های خاص دانش آموز (شامل عواملی مانند جمعیت شناسی پایه دانش آموزان، انگیزه، علاقه، سبک های یادگیری، قبلی ویژگی های تحصیلی و غیره)، ویژگی های محیطی (مانند محیط سازمانی، محیط در خانه، روابط همسالان، و غیره) و همچنین رابط بین ورودی های خاص دانش آموز و عناصر محیطی. به عبارت دیگر، ورودی شامل منابع قابل دسترس، اعتبار مربیان و ویژگی های دانش آموزان است. محیط، متغیرهایی مانند برنامه درسی، سازمان مدرسه و جو مدرسه را گروه بندی می کند. خروجی معمولاً بر حسب پیشرفت دانش آموزان تعریف می شود. تحقیقات گسترده ای برای تعیین عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان انجام شده است. برای مثال، مرحله انتقال دانشجویانی که از مدرسه به مؤسسات آموزش عالی (HEI) مهاجرت می کنند، رویه ای استرس زا است، زیرا دانش پژوهان اکنون مجبورند با فضایی چندوجهی مواجه شوند که قبلاً هرگز نبوده است، با ناتوانی در کنار آمدن با خواسته های بالا و عادات تحصیلی نامناسب که منجر به به عملکرد تحصیلی ضربه می زند. علاوه بر این، اشنایدر و پرکل (۲۰۱۷)، دو دسته از متغیرها را ترسیم کردند که قادر به توضیح عملکرد تحصیلی دانش آموزان هستند: ویژگی های آموزشی مانند رابط اجتماعی، ارزیابی و بازخورد، اطلاعات واضح، برنامه های آموزشی فوق برنامه و غیره، و ویژگی های خاص دانش آموز. مانند هوش، عملکرد تحصیلی قبلی، سطح انگیزه، راهبردهای یادگیری و غیره. عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان متعدد است و می تواند از ملتی به کشور دیگر و حتی از فردی به فرد دیگر متفاوت باشد. به این ترتیب، بررسی عملکرد تحصیلی دانش آموزان از طریق دیدگاه تک عاملی واقعاً ناکافی است. طبق مدل سایدگی دانش آموز، ارائه شده توسط تیتو (۱۹۷۵)، چهار مؤلفه وجود دارد که نقش مهمی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان ایفا می کنند (کومار و همکاران، ۲۰۲۱).

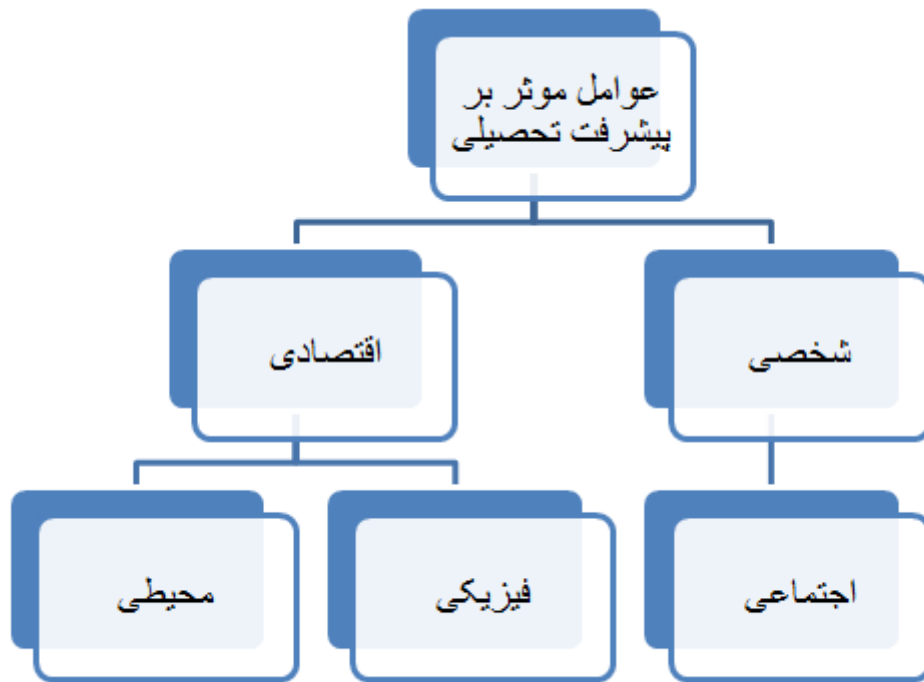

شکل (۱) مدل تینتو از عوامل مهم برای عملکرد تحصیلی دانش آموزان

توافق متقابلی بین محققان در مورد درک عملکرد تحصیلی دانش آموزان به عنوان مجموعه‌ای از ویژگی‌های شناختی و همچنین غیرشناختی آنها وجود دارد (لی و شوت، ۲۰۱۰) با در نظر گرفتن چارچوب اجتماعی-فرهنگی که فرآیند یادگیری در آن انجام می‌شود (لیتمن و تان؛ ۲۰۱۹). نتایج تا حدودی مشابهی از طریق واکنشی شده است. عوامل موثر بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان به دسته های زیر می باشد:

مطالعه عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی مسأله پیچیده ای است؛ چرا که پیشرفت، عنصری چند بعدی است و به گونه ای ظریف به رشد جسمی، اجتماعی، شناختی و عاطفی دانش آموزان مربوط است. در گذشته بسیاری از پژوهشگران روی تأثیر توانایی های ذهن و شناختی بر پیشرفت تحصیلی تأکید می کردند. به طور کلی، عواملی که بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر دارند، به سه دسته تقسیم می شوند: عوامل فیزیولوژیکی: این عوامل شامل متغیرهای بدنی و فیزیکی یادگیرنده از جمله سوء تغذیه و سلامت جسمانی می شود. عوامل روان شناختی: این عوامل شامل متغیرهای روان شناختی از جمله ، استعداد، خلاقیت خودپنداره، عزت نفس، نگرش نسبت به مسایل آموزشی، انگیزه پیشرفت، امکان کنترل و ویژگی های شخصی دیگر می شود. عوامل محیطی: این عوامل در برگیرنده متغیرهای بیرونی شامل پایگاه اقتصادی و اجتماعی (درآمد، تحصیلات، محل زندگی)، متغیرهای مربوط به خانواده (تعداد افراد خانوار، سبک فرزندپروری والدین، ارزش های فرهنگی خانواده) و متغیرهای مربوط به محیط مدرسه (شرایط مدرسه، مدیریت مدرسه، نگرش ویژگی های معلمان، فرهنگ و جو سازمانی مدرسه می شود) (تقی پورو همکاران، ۱۳۹۶).

¹ Liem & Tan

شکل (۲) - عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی (کومار و همکاران، ۲۰۲۱).

پیشرفت تحصیلی و خانواده

یکی از جنبه های کارآمدی خانواده در عملکرد تحصیلی فرزندان پدیدار می شود. موفقیت یا شکست در اعمال تحصیلی میتواند ناشی از کارکردهای سالم یا ناسالم خانواده باشد هرچند که این مفهوم (موفقیت یا شکست تحصیلی) چندعاملی است و عواملی مانند عوامل فردی، درونسازمانی و برونسازمانی در آن دخیل است. در عصر حاضر تحصیل بخش مهمی از زندگی هر فرد را تشکیل میدهد و بر این اساس نزدیک یک قرن است که گروه های تخصصی و روانشناسان به صورت گسترده همواره به جوانب مختلف تحصیل توجه داشته و بر شناسایی عوامل پیشبینی کننده پیشرفت تحصیلی تأکید کرده اند (جباری فر و همکاران، ۱۳۹۴: ۳). پیشرفت تحصیلی از آن جهت مورد توجه روانشناسان قرار گرفته است که آنچه میتواند یک فرد، خانواده و در نهایت یک کشور را در مسیر پیشرفت قرار دهد بهره مندی از افرادی است که نه تنها دارای سلامت روانی مناسبی هستند بلکه در سیستم آموزشی، مدرسه در سطح دانشگاه تحصیلات خود را با موفقیت پشت سر گذاشته اند (چاوری و امین، ۲۰۰۶).

❖ از نظر مازلو نهاد خانواده در مجموعه نهادهای جامعه از نظر اندازه کوچکترین واحد ولی از نظر اعتبار و اثربخشی والاترین و عظیم ترین نهاد اجتماعی است و بدون تردید اساس تحول از خانواده آغاز می شود و بسیار ساده اندیشی است که تمام بار سنگین تعلیم و تربیت را به دوش مدرسه بیافکنیم و نقش خانواده و کارکردهای اساسی این نهاد مقدس را مورد توجه قرار ندهیم کودکان و نوجوانان کشور ما با مشکلات روحی و روانی روبرو هستند و قسمت اعظم این فشارها به خانواده و والدین و روابط آنها باهم و فرزندان برمی گردد. و این خانواده ها هستند که در این زمینه بهترین حلال مشکلات فرزندانشان هستند و با بینش و درک صحیح است که می توانند در جهت موفقیت و آگاهی دقیق فرزندانشان را یاری نمایند و قدرت درک خود آنها و مشکلاتشان را داشته باشند.

¹⁻ Kumar et al

¹⁻ Chowhury & Amin

❖ از نظر کلمن تعهدات و انتظارات تاثیر عمده ای بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارد. همچنین تعداد فرزندان یک خانواده و نوع ارتباط والدین با فرزندان، نظارت داشتن بر امور درسی فرزندان و مشارکت والدین در این امر می تواند تاثیر بسزایی در موفقیت تحصیلی فرزندان داشته باشد.

❖ پیربورديو در بحث از سرمایه اقتصادی به نش و تاثیر عمده ای که شاخص های اقتصادی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد اشاره کرده است (حقیقتیان و توسلی، ۱۳۹۱).

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و بررسی عوامل مؤثر در آن، موضوع مهمی است که بخش عمده ای از پژوهش های علوم تربیتی و روانشناسی را به خود اختصاص داده است. محققان توافق دارند که علاوه بر آموزش، بسیاری دیگر از عوامل از جمله محیط، مدرسه، خانواده، سبک والدگری و محیط اجتماعی که کودک در آن زندگی می کند و همچنین ویژگی های فردی همچون هوش، شخصیت، سن و ... در عملکرد تحصیلی او نقش مهمی را ایفا می کنند. از سویی نوجوانی به عنوان دوره ای همراه با تحول و تغییرات چشمگیر در رشد، که در آن پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر متغیرهایی چون: سازه های مربوط به خود، روش آموزش، عوامل مرتبط با مدرسه، عوامل کارکردی ساختاری خانواده و ... است؛ پژوهشگران را با این سؤال مواجه ساخته است که پاره ای از عوامل مرتبط با خانواده و فرد در جریان پیشرفت تحصیلی نوجوانان دختر و پسر راهنمایی چگونه است. تحصیل یکی از مسائل مهم در زندگی هر فردی برای به دست آوردن موفقیت های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و فرهنگی جامعه می باشد. این موفقیت به عوامل مختلفی بستگی دارد از بدو تولد تا سراسر زندگی شخصی هر فرد، با افراد و جوامع مختلف تأثیر گذار در ارتباط است و بر روند تحصیل و پیشرفتش تاثیر میگذارد. عواملی همچون مدرسه، معلمین، دوستان در مدرسه، خانواده و حتی محیط هایی که در آنجا درس فرامیگیرد و زندگی میکند بر روند پیشرفت تحصیلی تأثیری ژرف بر جای میگذارد. هر یک از این عوامل جای مطالعه و تحقیق بسیاری در مقالات جداگانه دارد. عامل خانواده که تشکیل شده از پدر و مادر است، به عنوان عاملی مهم در بین آنهاست به این دلیلی که بیش از همه با دانش آموزان در ارتباط است. خانواده و والدین می توانند تاثیر بسیار مثبتی با مدیریت خود بر روند تحصیل فرزندان خود داشته باشند. عواملی مثل درک، حمایت، انگیزه، مشارکت، سطح سواد و انتظارات به جا که در این مطالعه صورت گرفت، حائز اهمیت اند. علاوه بر عوامل مطالعه شده عواملی همچون سطح اقتصادی خانوارها، تغذیه دانش آموزان در بستر خانه و خانواده و حضور و عدم حضور والدین عدم حضور در اثر طلاق و جدایی، مرگ، بیماری نیز بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است که حائز اهمیت اند. در کل باید بگوییم والدین نقش اساسی در پیشرفت تحصیلی فرزندان دارند که با برقراری ارتباط با فرزندان خود و دادن حس انگیزه و اعتماد به نفس و تشویق آنان باعث پیشرفت تحصیلی فرزندان خود میشوند.

آموزش مجازی

با فراگیری اینترنت، طرح آموزش مجازی را اولین بار انگلستان مطرح کرد اما آمریکایی ها به طور عملی برای اولین بار به آن پرداختند. از نخستین گام ها در راستای آموزش مجازی می توان به فرهنگ سازی، ایجاد اعتماد و باور مردم نسبت به کیفیت بالای آموزش و مدرک ارائه شده توسط آن، اشاره کرد. آموزش مجازی (آموزش الکترونیکی)، یعنی اینکه با استفاده از تکنولوژی های الکترونیکی بتوان به منابع و محتوای آموزشی دسترسی داشت؛ به عبارت دیگر آموزش مجازی مجموعه ی وسیعی از نرم افزارهای کاربردی و روش های آموزشی شامل آموزش مبتنی بر رایانه، آموزش مبتنی بر وب، کلاس های درس مجازی و غیره است. سیستم آموزش مجازی دارای سه رکن اساسی زیر است:

۱- فناوری

از مهمترین فناوری های این سیستم آموزشی می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- سیستم مدیریت فراگیری (LMS)

- سیستم مدیریت محتویات الکترونیکی (LCMS)
 - ابزارهای فراگیری الکترونیکی به صورت زنده
 - Video Streaming و کنفرانس ویدئویی
 - ابزارهای ارزیابی و سنجش
 - محتوا، به کمک تکنولوژی و ابزارهای پیشرفته ی جدید، محتواهای متنوع، جذاب و با کیفیتی می توان تولید کرد که می توان به موارد زیر اشاره کرد:
 - انواع متون درسی یا غیر درسی با فرمت های مختلف
 - انواع فایل های صوتی بر روی متن درس
 - انواع کتاب های صوتی
 - تهیه انیمیشن های مختلف درسی و غیر درسی برای افزایش بازدهی در کیفیت آموزشی
 - بهره گیری از نرم افزارهای گرافیکی و اختصاصی برای تسهیل در آموزش
- لازم به ذکر است که، بخش وسیعی از آموزش مجازی را تولیدکنندگان و عرضه کنندگان محتویات و مطالب الکترونیکی مثل ناشران کتب و مجلات، سازمانها، دانشگاه ها و موسسات آموزشی و مدارس در قالب دروس و یا دوره های آموزشی تشکیل می دهند.

۲- خدمات

- خدمات سیستم آموزش مجازی بسیار متنوع و گسترده است که از مهمترین آنها می توان به موارد زیر اشاره کرد:
 - خدمات آموزشی آنلاین
 - بخش های مشاوره ای
 - فراهم کنندگان خدمات آموزشی (LSP)
 - ارائه محتواهای مختلف و با کیفیت بدون محدودیت زمانی و مکانی
 - امکان شرکت در انواع کلاس های مجازی در جهان به کمک بستر اینترنت
- بعد از این تفاسیر، سوالی که اینجا مطرح است این است که، ضرورت استفاده از آموزش مجازی در چیست و مخاطبان آن چه کسانی هستند؟
- از مهمترین دلایلی که می تواند توجیهی برای ضرورت استفاده از آموزش مجازی باشد، می توان به موارد زیر اشاره کرد:
- افزایش روز افزون حجم اطلاعات و لزوم به روز ماندن در حوزه های مختلف، با توجه به پیشرفت سریع بشر در حوزه های مختلف و افزایش سرعت تولید اطلاعات و علوم مختلف، اگر توجهی به کسب سواد و مهارت های مختلف به کمک آموزش های مجازی نشود، افراد از شرایط به روز جامعه عقب خواهند ماند که این عقب ماندگی بعضاً قابل جبران نیست.
 - مهارت آموزی مجدد، با توجه به گستردگی و تنوع در حوزه های مختلف جوامع امروزی، ضروری است افراد جامعه به کسب چندین مهارت لازم اهتمام بورزند که بهترین گزینه برای این کار آموزش از طریق فضای مجازی است.
 - تولید انواع محتواهای الکترونیکی در بستر فضای مجازی، در عصر کنونی بیشترین حجم از تولید محتواها در قالب فضای مجازی است که لازم است مهارت های لازم از طریق آموزش های مجازی جهت تولید محتوا کسب شود.

• افزایش روزافزون کارآفرینی و کسب درآمد در بستر فضای مجازی، طبیعتاً هر پیشرفتی که در حوزه های مختلف انجام می پذیرد و باعث خلق امکانات و ابزارهای جدید می شود به همان میزان به دنبال خود تولید و اشتغال زایی هم خواهد داشت که با توجه به تنوع و گستردگی امکانات در فضای مجازی، این میزان کسب درآمد و اشتغال زایی روز به روز در حال افزایش است که به کمک آموزش های مجازی می توان به کسب درآمد در این بستر رسید.

و اما در جواب قسمت دوم سوال، واقعیت این است که آموزش ها را می توان در دو دسته عمده تخصصی و عمومی طبقه بندی کرد. آموزش های تخصصی ویژه افرادی است که در یک سازمان، دانشگاه، مدارس و یا در یک دوره ی خاصی ثبت نام کرده اند؛ طبیعتاً در چنین حالتی فقط چنین افرادی می توانند از آموزش ها بهره بگیرند. ولی در دسته دیگری از آموزش ها که عمومی هستند و تخصص افراد برای شرکت و استفاده از آن، مهم نیست، همه افراد در هر مقطع سنی می توانند از آموزش بهره ببرند.

مزایا و معایب آموزش مجازی در سطح جهانی و کشور

این یک اصل کلی است که هیچ آموزشی جای آموزش حضوری و با حضور استاد را نمی دهد ولی همواره نمی توان به استاد دسترسی پیدا کرد، سوال این است که در چنین شرایطی باید آموزش متوقف شود؟ خب طبیعتاً خیر. چرا که می توان به کمک سیستم آموزش مجازی به آموزش در هر شرایط زمانی و مکانی دسترسی پیدا کرد و با روش هایی به ارتقا کیفیت آموزش پرداخت. آموزش مجازی مثل هر امکان دیگری که خلق می شود یکسری مزایای آموزشی و در مقابل یکسری معایب آموزشی دارد.

- مزایای آموزش مجازی

عدم نیاز به حضور فیزیکی استاد در کلاس درس، عدم محدودیت زمانی و مکانی برای شرکت در کلاس درس، کیفیت بالای ارائه ی دروس، پشتیبانی از تعداد زیادی فراگیر در یک درس، بالا بردن سطح علمی جامعه و همگانی کردن آموزش در جامعه، دسترسی به کتابخانه های دیجیتالی، یادگیری چندین نوع موضوع یا رشته ی آموزشی مختلف به طور همزمان، کاهش بسیاری از هزینه های آموزشی نسبت به شیوه ی سنتی، عدم محدودیت در سن و مقطع تحصیلی افراد برای شرکت در دوره ها و کلاس های آموزشی، دسترسی سریع و آسان به حجم بالایی از اطلاعات، بهره گیری از کلاس درس اساتیدی که از لحاظ مکانی دسترسی به آنها مقدور نمی باشد.

- معایب آموزش مجازی

نیاز مخاطبان به داشتن سواد رایانه و رسانه ای، محدودیت ها در رفع اشکال درسی، به زبان غیر بومی بودن اغلب آموزش ها، رعایت نشدن مسئله ی حق رایت مولفین و تولید کنندگان محتوا، نیاز به استفاده از ابزارها و تجهیزات خاص و هزینه بر، نبود رقابت علمی محسوس بین فراگیرندگان دوره های آموزشی و درسی، وجود ایجاد زیر ساختار های قوی فناوری و اینترنتی، کاهش تحرک بدنی و فیزیکی و قدرت ارتباطی با مجازی شدن آموزش ها که در صورت تداوم این وضعیت می تواند باعث بروز مشکلات جسمی و اختلالات روحی و روانی به خاطر دوری از جامعه شود. شاید بتوان از مهمترین چالش ها در امر آموزش مجازی در سطح کشور به سرعت پایین اینترنت، نبود زیرساخت های نچندان قوی فناوری، عدم گستردگی بستر فناوری و اینترنتی در همه ی نقاط کشور و تامین تجهیزات رایانه ای و هوشمند برای مخاطبین آموزش اشاره کرد.

- سیستم آموزش مجازی در دوران اپیدمی در چند کشور پیشرفته جهان

همان طور که اشاره شد یکی از مهمترین امکان ها و مزایایی که تکنولوژی های جدید در امر آموزش ایجاد کرده است تاسیس یک سیستم آموزش مجازی است که اهمیت چنین سیستمی در دوران اپیدمی و شرایط خاصی که در جهان و یا یک

کشور خاصی رخ می دهد و باعث این می شود که اختلالی در آموزش سنتی رخ دهد، بیشتر از پیش نمایان می شود. دوران کرونایی اخیر که در آن به سر می بریم نیز مستثنی از این مسئله نیست، با شیوع کرونا و برای حفظ سلامتی افراد جامعه و به ویژه دانش آموزان، دانشجویان و ... شرایط ویژه ای در کشورها حاکم شد که منجر به کاهش رفت و آمدها و ارتباط ها نسبت به سابق شد. به عنوان مثال، متوقف شدن آموزش های حضوری در مدارس، دانشگاه ها، موسسات آموزشی و ... یکی از تبعات آن است. طبیعتاً متوقف شدن آموزش در هر حوزه و مقطعی ضررهای جبران ناپذیری به فرهنگ، صنعت، اقتصاد و ... جوامع و کشورها می زند که برای جلوگیری از این ضررها بسیاری از کشورها تدابیر خاصی را اتخاذ کرده اند یا در حال اتخاذ هستند. یکی از این تدابیر ویژه طراحی سیستم های نرم افزاری خاص برای مدارس، دانشگاه ها و ... است تا به کمک آن ها آموزش ادامه یابد. به لحاظ تاریخی برای اولین بار طراحی و پیاده سازی چنین سیستم های نرم افزاری برای آموزش مجازی از قبل در دانشگاه ها انجام شده بود ولی با پیدایش چنین اپیدمی هایی در سطح جهانی، ضرورت طراحی چنین سیستم هایی برای مدارس نیز آشکار شد که هدف اصلی در این مقاله بررسی این سیستم های نرم افزاری در سطح مدارس است. ناگفته نماند که یکی از ویژگی های کشورهای پیشرفته در پیش بینی و پیدا کردن جواب آن در حوزه های مختلف اجتماعی قبل از وقوع اتفاق خاصی است. یعنی این کشورها منتظر نمی مانند تا اتفاق خاصی مثل همین شیوع کرونا که منجر به تعطیلی مدارس، دانشگاه ها و خیلی مراکز دیگر آموزشی شد و سپس به فکر چاره بیافتند. آنها از قبل احتمال رخ دادن چنین اپیدمی و شرایطی را می کنند و به فکر زیرساخت ها و تدابیر خاص برای جلوگیری از ضررهای ناشی از چنین اپیدمی ها هستند.

یکی از بهترین مثال ها در این مورد، سیستم آموزشی فنلاند است که به عنوان یکی از بهترین نظام های آموزشی در زمینه های مدارس هوشمند، آموزش دیجیتال و استفاده از نرم افزارهای هوشمندسازی مدارس، در دنیا شناخته می شود. با تعطیلی مدارس فنلاند به علت شیوع کرونا معلمان فنلاندی آموزش از راه دور خود را با استفاده از امکانات اپلیکیشن های خاص این کار آغاز کردند. کرایدی اپلیکیشنی است که معلمان فنلاندی از آن برای آموزش خود استفاده می کنند. معلمان دستورالعمل های روزانه را روی برنامه کرایدی بارگذاری می کنند و دانش آموزان از طریق گوشی های خود به آن دسترسی پیدا می کنند. آنها این دستورالعمل ها را مرور می کنند و موارد خواسته شده را انجام می دهند. این دستورالعمل ها شامل مواردی مانند خواندن بخش هایی از یک کتاب درسی، تکمیل سؤالات کتاب کار، دیدن فیلم بارگذاری شده در برنامه و ... است. در انتها دانش آموزان موظف هستند که از پاسخ های خود عکس بگیرند و در این اپلیکیشن بارگذاری کنند. برنامه جلسات آموزشی نیز در این اپلیکیشن مشخص شده است و دانش آموزان باید در آن جلسه آموزشی که با استفاده از اپلیکیشنی مانند گوگل میت برگزار می شود. دانش آموزان باید دقیقاً مانند شرایطی که در یک کلاس معمولی اتفاق می افتد، رفتار کنند. همچنین برای رفع مشکل دانش آموزانی که فاقد این تجهیزات هوشمند مخصوصاً لپ تاپ هستند، آژانس ملی آموزش فنلاند با همکاری شرکت های تجاری فنلاند، لپ تاپ های دست دومی را به این دانش آموزان اهدا می کنند (شعبانی و محمودی، ۱۳۹۸) مثالی دیگر در این زمینه کره جنوبی است؛ این کشور نیز همانند فنلاند در زمینه ی آموزش مجازی و البته کیفیت و ساختار آموزشی پیشتاز است چرا که وزارت آموزش و پرورش در این کشور اولین وزارت خانه است. پرداختن به ساختار آموزشی گسترده و نوین این کشور شاید در حوصله ی این مقاله ننگند و مقاله ای دیگر در این باب را بطلبد ولی همین قدر بگوییم که سیاست اصلی این کشور در دوران کرونایی آموزش از راه دور، به دو شیوه بر خط و بارگذاری ویدئو های ضبط شده توسط معلمان در سامانه ی خاص آموزشی مدارس این کشور است. جهت رفع تبعیض آموزشی، دولت مدارس را مجبور کرده تا از دستیابی همه دانش آموزان به تکنولوژی های مورد نیاز برای شرکت در کلاس های آنلاین مطمئن شوند (تقی زاده، ۱۳۹۹) در کشور ما نیز داستان مشابهی وجود دارد که متأسفانه مانند کشورهای پیشرفته از قبل پیش بینی های خاص برای دوران اپیدمی ها انجام نشده بود و تازه بعد از تعطیلی مدارس به خاطر شیوع کرونا به فکر طراحی و تولید

سیستم نرم افزاری در بستر آن برای ادامه ی آموزش ها افتادند. این سیستم نرم افزاری شاد نام دارد که در ادامه به بررسی آن می پردازیم.

شبکه آموزشی شاد

همان طور که اشاره شد در کشور ما متأسفانه همانند کشورهای پیشرفته از قبل پیش بینی هایی لازم برای گذر موفق از دوره ی اپیدمی انجام نشده بود. یکی از مهمترین تبعات آن می تواند بر روی کیفیت امر آموزش از راه دور تاثیر منفی بگذارد چرا که زمان کافی برای طراحی و پیاده سازی سیستم های آموزشی خاص مجازی و همچنین فرصت کافی برای شناسایی نقاط ضعف و قوت آن ها و رفع نقایص احتمالی وجود ندارد. با این حال وزارت آموزش و پرورش از همان روزهای ابتدای تعطیلات شعار «آموزش تعطیل نیست» آموزش از راه دور را در دستور کار خود قرار داده و به کمک نهاد هایی مثل صدا و سیما و وزارت ارتباطات و کمک معلم ها شروع به آزمودن و پیاده سازی روش های مختلف کرد. از دو روش بارز که در این راستا توسط آموزش و پرورش برای متوقف نشدن امر آموزش انجام شد به دو مورد زیر می شود اشاره کرد:

- **آموزش از طریق تلویزیون**، در روزهای ابتدایی شیوع کرونا تلاش بر این بود که آموزش از طریق تلویزیون ادامه یابد ولی به خاطر دو دلیل عمده ی: کمبود وقت برای آموزش و نداشتن تعامل دو سویه بین دانش آموزان و معلم ها این روش کارایی اصلی خود را از دست داد که مسولین آموزش و پرورش به فکر راه اندازی یک سامانه ی فراگیر آموزشی مجازی افتادند. در واقع فرآیند آموزش عملی شامل ارزشیابی آغازین، ارائه درس، باز خوردگیری و ارزشیابی پایانی است در حالی که آموزش مجازی تلویزیونی که در حال حاضر ارائه می شود به ارائه ی درس محدود می شود و تحولات و پایش آن صورت نمی گیرد و چون این نوع آموزش از نوع آموزش الکترونیکی تعاملی نیست، پس به صورت قطعی نمی توان از تحقق یادگیری سخن گفت. همچنین برنامه ی آموزش تلویزیون رسانه ی ملی در حوزه ی آموزش و پرورش، همه دروس را در بر نمی گیرد و عمدتاً شامل دروس پایه است، و نمی توان دریافت که چه تعداد از دانش آموزان مشارکت دارند و بر اساس آن قضاوت کرد که چقدر نیاز به جبران نقایص و مشکلات باقی مانده است. همچنین باید اشاره کرد که متأسفانه هیچ برنامه ی خاصی برای دانش آموزان نابینا و کم شنوا در برنامه های آموزشی تلویزیون وجود ندارد.
- **راه اندازی سامانه آموزش مجازی شاد**، به خاطر رفع نواقص آموزشی که در تلویزیون اشاره شد سامانه ی آموزش مجازی شاد توسط آموزش و پرورش ارائه شد که به خاطر عدم پیش بینی های لازم از قبل برای گذر موفق در شرایط اپیدمی، متأسفانه این برنامه نیز نواقص زیادی دارد که در زیر به مهمترین آنها اشاره می شود:
 - ایرادات فنی گسترده ی سامانه آموزش مجازی شاد
 - سرعت پایین سامانه آموزش مجازی
 - نبودن امکان پخش زنده آموزش توسط معلمین
 - عدم رعایت فرآیندهای یادگیری و یاددهی در ساختار برنامه
 - عدم یکپارچگی در ساختار برنامه که باعث کاهش بهره وری در آموزش و هدررفت وقت و انرژی دانش آموزان و معلمین می گردد.

با این وجود سه برنامه ی اصلی پیش رو برای ارتقای این برنامه به این صورت اعلام شده است: رفع نقایص ساختاری و برنامه نویسی سیستم نرم افزاری شاد، رصد و گزارش گیری از والدین از فعالیت دانش آموزان از طریق سیستم آموزشی شاد و اضافه کردن کلاس های زنده و آزمون ساز به نرم افزار شاد.

چالش های آموزش مجازی در ایران

شیوع همه‌گیری کرونا، شرایط بی‌سابقه‌ای را بر سیستم آموزشی کشور تحمیل کرد. با اوج‌گیری این همه‌گیری و تعطیلی مدارس و دانشگاه‌ها، آموزش در بسیاری از کشورها به صورت مجازی پیگیری شد. در ایران با تعطیلی رسمی مدارس، وزارت آموزش و پرورش شبکه آموزش سیما را به عنوان جایگزینی برای مدرسه معرفی کرد و پس از ادامه‌دار شدن تعطیلی‌ها، با ایجاد یک شبکه اجتماعی به نام «شاد» در فضای مجازی، فرصتی برای ارائه دروس و ارتباط معلمان و دانش‌آموزان فراهم شد. با توجه به ادامه‌دار بودن این شرایط و آموزش بر بستر فضای مجازی، پژوهشگران با انجام مطالعه‌ای، مشکلات آموزش در فضای مجازی با استفاده از برنامه شاد را بررسی کردند. بررسی‌های این مطالعه نشان داد که از نظر آموزگاران، مشکلات این شبکه به سه دسته مشکلات دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها، مشکلات مربوط به معلمان، مشکلات محتوای کتاب‌ها، مشکلات تجهیزات، مشکلات سازمانی، مشکلات ارزشیابی تقسیم می‌شود. از نظر معلمان شرکت‌کننده در این پژوهش، «انگیزه کم دانش‌آموزان»، «وابستگی دانش‌آموزان به فضای مجازی» و «عدم همکاری والدین» از مشکلات مربوط به دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها است. همچنین «روش‌های تدریس کلیشه‌ای و نامناسب»، «عدم تعامل و هم‌فکری بین معلمان» و «استرس معلمان» از دیگر مشکلات عنوان شده هستند. نبود اینترنت با سرعت مناسب و مشکلات زیرساختی برنامه شاد، همچنین دسترسی نداشتن برخی بچه‌ها به تلفن همراه هوشمند، از دیگر مشکلات این شرایط است. همچنین آموزگاران شرکت‌کننده در این مطالعه در خصوص مشکلات سازمانی که در این شرایط داشتند، به موضوع دوره‌های ضمن خدمت ناکارآمد و نظارت شدید بر معلم‌ها اشاره کردند. مشکلات ارزشیابی از جمله نبود نظارت دقیق و بروز تقلب، عدم وجود بازخورد مناسب و چهره به چهره، از دیگر مشکلاتی بود که معلمان از آن‌ها شکایت داشتند. پژوهشگران، با استفاده از نتایج به دست آمده از این تحقیق، توصیه‌ها و پیشنهاداتی را ارائه کردند:

- برگزاری دوره‌های آموزشی و توجیهی برای والدین؛
- برگزاری دوره‌های باکیفیت و کارآمد برای دانش‌افزایی معلمان؛
- نظارت دقیق و اصولی بر کار معلمان و افزایش حیطه عمل و اختیار آن‌ها؛
- تلاش برای فراهم کردن تجهیزات و امکانات مناسب برای دانش‌آموزان کم‌برخوردار با همراهی سایر ارگان‌ها؛
- تلاش در جهت اصلاح و مناسب‌سازی محتوای کتاب‌ها؛
- رفع مشکلات برنامه شاد.

امکان استفاده از یک تلفن همراه برای چند دانش‌آموز وجود دارد

امکان استفاده چند دانش‌آموز از یک تلفن همراه وجود دارد هرچند ممکن است این کار باعث شلوغی شود. هرچند در محیط پیام‌رسان شاد چند نفر می‌توانند استفاده کنند اما به زودی نسخه چند کاربر این برنامه ایجاد می‌شود. همچنین افراد که اینترنت icdL دارند از برنامه تحت وب می‌توانند بهره‌مند شوند. سرپرست مرکز برنامه‌ریزی و فناوری و اطلاعات وزارت آموزش و پرورش شبکه آموزشی دانش‌آموز (شاد) را پیام‌رسانی بومی ایرانی و دارای محیطی ایزوله عنوان کرد و گفت: در هیچ پیام‌رسانی به اندازه (شاد) قابلیت ایجاد گروه و کانال وجود ندارد و این ظرفیتی بی‌نظیر است.

قابلیت نصب نسخه ویندوزی شاد و بدون نیاز به تلفن همراه

از ظرفیت‌های خوب این پیام‌رسان، امکان نصب بر دستگاه‌ها و سیستم‌های مختلف و وجود نسخه ویندوزی آن است که می‌شود بدون تلفن همراه و از طریق سایت با فضای وسیع از آن بهره‌مند شد.

رفع مشکل ورود به شاد با برخی کدهای ملی

مشکل عدم ورود با برخی کدهای ملی رفع شده و این امکان برای همه دانش‌آموزان و فرهنگیان وجود دارد تا به آسانی وارد این شبکه شوند.

تشکیل کلاس‌های چند پایه در شاد هم رفع شد

نحوه تشکیل کلاس‌های چند پایه، مدارس غیرمستقل و همچنین نحوه دسترسی معلمان که در مدارس مختلف کلاس دارند از جمله سوالاتی است که مطرح شده بود لذا این دو مشکل نیز رفع شده است و کاربران در این زمینه موردی نخواهند داشت.

دانش‌آموزان بدون حضور معلم نیز ساماندهی می‌شوند

در ادامه هویت آنها در سناد کنترل می‌شود همچنین دانش‌آموزانی که پیام‌رسان شاد را نصب کرده‌اند بدون حضور معلم و مدیر در کلاس‌ها ساماندهی می‌شوند اما فعالیت آن‌ها در کلاس منوط به حضور معلم است.

در زمان استفاده از پیام‌رسان شاد فیلترشکن vpn باید خاموش باشد

معلم از طریق منوی تنظیمات زمان شروع و پایان کلاس‌ها را تعیین می‌کند، برخی از مشکلات مربوط سامانه سناد است که برطرف می‌شود و مشکل برخی خانواده‌ها نیز مربوط به قدیمی بودن نرم افزار و یا فیلترشکن (vpn) که موجب عدم احراز هویت می‌شود لذا با خاموش کردن آن مشکلشان رفع می‌شود و سپس برای استعلام دانش‌آموز، معلم و مدیر اقدام کرد.

نحوه ورود دانش‌آموزان اتباع هم اعلام شد

دانش‌آموزان اتباع خارجی نیز در دسترسی به این شبکه مشکلی ندارند و می‌توانند با ارائه کد اتباع وارد شوند و در کلاس‌ها شرکت کنند.

نسخه ios و web شبکه آموزشی دانش‌آموز از فردا در دسترس خواهد بود

سری دوم پرسش‌ها و پاسخ‌های پر تکرار (FAQ) در حال آماده سازی است بنابراین کاربران محترم می‌توانند سوالات خود را از طریق واحد فناوری ادارات ارسال کنند.

در برنامه ios این برنامه در محیطی شبیه سازی شده قرار دارد و با استفاده از ابزاری که تحت web قرار دارد افراد می‌توانند نسبت به ثبت نام اقدام کنند. مدیران مدارس می‌توانند معاونان خود را با تعریف سطح دسترسی به عنوان ادمین در تنظیمات اضافه کنند.

تاکنون بیش از ۸۰ درصد مدیران مدارس ابتدایی به این شبکه پیوستند

تاکنون حدود ۲۷۰ هزار کلاس در شبکه آموزشی شاد تشکیل شده است همچنین حدود ۷۸ هزار مدیر مدرسه یعنی بیش از ۸۰ درصد مدیران مدارس ابتدایی به این شبکه متصل شده‌اند و بیش از سه میلیون از دانش‌آموزان ابتدایی به این شبکه وارد شده‌اند. شورای سیاستگذاری شبکه شاد در خصوص جاهایی که اینترنت وجود ندارد و یا دسترسی به آن مشکل است تصمیمات لازم را اتخاذ خواهد کرد.

شماره تلفن ۴۳۰۸۱ آماده پاسخگویی به سوالات کاربران

تعداد یکصد نفر از ساعت ۹ صبح تا ۱۶ آماده پاسخگویی به سوالات کاربران در زمینه فناوری و پشتیبانی هستند لذا افراد می‌توانند از طریق شماره تماس ۴۳۰۸۱ ارتباط برقرار کنند و سوالات خود را مطرح کنند.

ثبت نام دانش‌آموزان، معلمان و مدیران متوسطه اول و دوم در شاد از امروز آغاز شد

از ویژگی‌های این پیام‌رسان ذخیره برنامه‌ها و فعالیت‌هاست لذا اگر دانش‌آموزی به موقع در کلاس حضور نیابد می‌تواند محتوای کلاس و همچنین تکالیف را مشاهده، سوالات خود را با معلم مطرح و پاسخ را دریافت کند.

شبکه شاد و کیفیت گم شده آموزش

واقعیت آن است که شبکه شاد هنوز هیچ تضمینی برای دو موضوع، ارائه نکرده است. یکی تشکیل کلاس‌ها در ساعات معمول یک مدرسه فیزیکی است و دوم کیفیت آموزش ارائه شده به دانش‌آموزان. از لحاظ ساعات حضور بچه‌ها و معلمان

در شبکه شاد، باید گفت زمان بندی حضور معلمان در شبکه شاد نشان می‌دهد بیشتر معلمان تنها یک روز در هفته مکلف به تدریس هستند.

به بیان دیگر، کلاس‌های آموزشی که معمولاً ۵ روز در هفته تشکیل می‌شود، هم اکنون تنها یک روز در هفته برگزار می‌شود و آن هم به صورت مجازی و واقعیت این است هر چند آموزش و پرورش اعلام کرد که تدریس معلمان و تحصیل دانش آموزان در شبکه شاد از ۱۶ فروردین ماه آغاز خواهد شد، ولی هنوز در بسیاری از خانه‌هایی که بچه محصل دارند، این اتفاق نیفتاده است. از سوی دیگر، موضوع تضمین کیفیت آموزش یعنی تضمین این که فرآیند یادگیری در آموزش مجازی از طریق سامانه شاد اتفاق می‌افتد، در این اپلیکیشن اجرایی نشده است. شاید برنامه‌های جایگزینی که کارشناسان ستادی آموزش و پرورش به دنبال آن هستند، بتواند راهگشای این مشکل باشد، برنامه‌هایی از جمله آغاز زودهنگام سال تحصیلی جدید که هنوز درباره آن تصمیم قطعی گرفته نشده است. البته وزارت آموزش و پرورش درباره زمان بازشدن مدارس از خود رفع مسئولیت کرده و اعلام کرده است این تصمیم بر عهده کمیته کشوری مقابله با کرونا است. انگار همانطور که زمانی همه راه‌ها به «رُم» ختم می‌شد، الان همه تصمیمات به ستاد کرونا ختم می‌شود.

عدالت اجتماعی و عدالت آموزشی

یکی از مشکلات بزرگ شبکه شاد، آن است که عدالت اجتماعی در آن مدنظر طراحان نبوده و این مشکل باعث ایجاد نابرابری در فرصت آموزش یا زیرسوال قرار گرفتن عدالت آموزشی شده است. از ابتدای اعلام آموزش مجازی در این شبکه و درس‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی ایرانی و خارجی و نبود رویه واحد اعتراضات دانش آموزان و معلمان بالا گرفت تا جایی که آموزش و پرورش بیانیه داد و اجبار به استفاده از یک شبکه اجتماعی را تکذیب کرد و گفت هیچ یکی از معلمان و دانش آموزان مجبور به استفاده از شبکه‌های اجتماعی داخلی مانند بله و سروش نشده اند، ولی پس از مدتی، این وزارتخانه اعلام کرد باید همه آموزش مجازی به شبکه شاد منتقل شود. شبکه‌ای که برخی کاربران اجباری آن می‌گویند مشکلات فنی و همچنین مشکل در برقراری عدالت آموزشی و اجتماعی دارد.

نتیجه گیری

در این مقاله از اهمیت های آموزش مجازی و همچنین از مزایای مهمی که در جامعه به ارمغان می‌آورد بحث شد. همچنین اشاره شد که به کمک آن می‌توان در وضعیت های خاصی که کشورها و جوامع به عنوان مثال در دوره های اپیدمی دچار آن می‌شوند، با موفقیت گذر کنند. در آخر نیز نقادی بر برنامه آموزشی شاد انجام شد که در اینجا سعی می‌شود چندین پیشنهاد برای رفع نقایص آن ارائه شود. در شرایط حاضر، به خاطر حفظ سلامت دانش آموزان، آموزش مجازی یک اجبار است و نه یک انتخاب علی‌رغم همه ی کمبودها و نقایصی که اشاره شد نمی‌توان تا رفع کامل بیماری کرونا، آموزش حضوری را جایگزین آموزش مجازی کرد بنابراین باید تلاش برای رفع این نقایص انجام شود. در زیر چندین پیشنهاد برای انجام این کار ارائه می‌شود.

- راه اندازی شبکه های رادیویی جهت آموزش برای دانش آموزان با نیاز های ویژه(نابینایان و کم بینایان).
- تهیه و توزیع تجهیزات هوشمند بین دانش آموزان مناطق محروم و گسترش بستر اینترنت در این مناطق به کمک وزارت ارتباطات.
- طراحی یک سیستم آموزشی LMS برای مدارس.
- طراحی آموزش رسمی در شرایط اپیدمی منطبق با برنامه های آموزش و پرورش.

منابع

- تقوایی، عباس، لرکجوری، عاطفه، (۱۳۹۹)، حقوق بین الملل و بیماری با قابلیت پاندمی (بررسی موردی: کرونا ویروس)، فصلنامه راهبرد سیاسی، سال چهارم، شماره ۱۳.
- تقی پور، حسینعلی، کشاورز لشکناری، روح الله، یوسف رشیدی، علی اصغر، (۱۳۹۶)، دانش محتوایی روش های معلمی و تاثیر آن بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، کنفرانس پژوهش های نوین ایران و جهان در مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم انسانی.
- حقیقتیان، منصور، توسلی، الهه، (۱۳۹۱)، تاثیر سزیمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان ابتدائی شهر اصفهان
- حمزلو، زهره، (۱۳۹۹)، بررسی کیفیت آموزش و یادگیری در فضای مجازی شاد از نظر دانش آموزان دوره ابتدایی در نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹، پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، شماره ۲۹، ۱۴-۱
- شعبانی، ساسان، محمودی، مهدی، ۱۳۹۸؛ آموزش مجازی؛ مزایا و محدودیت ها؛ فرصت ها و چالش ها، مجله مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۴۵، صفحه ۲۹-۴۸
- شفیعی سروستانی، مریم، صفری سهل آبادی، مریم، (۱۳۹۹)، بررسی نقش آموزش مجازی معلمان در پی شیوع ویروس کرونا، اولین کنفرانس ملی پژوهش های کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت.
- صبوری خسروشاهی، حبیب، آموزش و پرورش در عصر جهانی؛ چالش ها و راهبردهای مواجهه با آن، فصلنامه ی مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی، دوره ی ۱، شماره ی ۱، صفحه ی ۱۹۶-۱۵۳، زمستان ۱۳۸۹.
- علی پور، احمد، قدمی، ابوالفضل، علی پور، عبدالله زاده، حسن، (۱۳۹۸)، اعتبار یابی مقدماتی اضطراب بیماری کرونا (cdas) در نمونه ایرانی، نشریه سلامت اجتماعی.
- غمامی، محمدمهدی، مقدمی خمایی، نیلوفر، (۱۳۹۸)، چالش های بنیادین جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با سند توسعه پایدار (سند ۲۰۳۰)، فصلنامه حکومت اسلامی، دوره ۲۴، شماره ۱.
- قلعه سرد، سروش، (۱۳۹۹)، کرونا و فرصت پایداری، مجله اقتصاد اجتماعی، شماره ۴۵۶.
- کیا، علی اصغر، نگاهی به آموزش مجازی (الکترونیک)، دکتر کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲۴، اسفند ۱۳۸۸.
- مرادی، امیر، (۱۳۹۹)، تنگناها و راهبردهای به کارگیری شبکه اجتماعی دانش آموزی (شاد) در تدریس و یادگیری دانش آموزان در دوران شیوع کرونا: مطالعه ای پدیدارشناسانه، همایش ملی مجازی بومی سازی؛ به روز رسانی و کارآمدی مدیریت آموزشی در سازمان های آموزشی
- مرکز بررسی های استراتژیک، ریاست جمهوری، (۱۳۹۸)، اقدامات و گزارشات یونسکو در رابطه با شیوع ویروس کرونا در جهان و تأثیرات آن بر آموزش
- منتظری، طیبه، سلطانیان، شکوفه، قلی پور، مریم، حسین پور، سعیده، (۱۳۹۶)، مروری بر تعیین کننده های پیشرفت تحصیلی: ارائه یک چارچوب مفهومی، سومین کنفرانس دانش و فناوری.
- منوچهری زاه، الهام، جزایری، فاطمه، کلانتر رشیدی، فرزانه، (۱۳۹۸)، نگرش سنجی تکنولوژی آموزشی و بررسی تاثیر آن بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر پایه ششم شهرستان گتوند (خوزستان) در درس علوم تجربی در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸، فصلنامه پویا در آموزش تربیتی و مشاوره، دوره ۴، شماره ۸، صفحات ۱۰۸-۱۲۷.
- میرانی سرگزی، نرگس، حیدری آبروان، محمد، عسکری، مهتاب، خوش خواهش، رویا، (۱۳۹۹)، کرونا و چالش های آموزش مجازی در ایران، دومین کنفرانس روانشناسی، علوم تربیتی، علوم اجتماعی و مشاوره

نیازآذری، کیومرث، (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر شادابی و نشاط در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه شهرستان ساری، مطالعات برنامه ریزی آموزشی، دوره ۲، شماره ۳.

Adam, Smith, Using Big Tech to tackle coronavirus risks swapping one lockdown for another, Wed 22 Apr 2020 11.00 BST

Gagne, J. C. de, & Walters, K. (2009). Online Teaching Experience: A Qualitative Metasynthesis (QMS). MERLOT Journal of Online Learning and Teaching, 5(4), 577–590

Rarkryan, P. A. (2020). Challenges of home learning during a pandemic through the eyes of a student. Retrieved from <https://www.thejakartapost.com/life/2020/04/11/challenges-of-home-learning-during-a-pandemic-through-the-eyes-of-a-student.html>.

Robert, Booth, UK coronavirus response utterly hypocritical, says UN poverty expert, Sun 26 Apr 2020 18.26 BST.